

Studying of Feasibility of strategic Alliance between the Countries and Groups of the Axis of Resistance

Houshang Bakhtiari¹, Mahmoud Vasegh*², Hassan Kamran³, Mohammad Hossein Ramesht⁴

1- PhD student in Political Geography, University of Tehran, Iran.

2- Associated Professor of Political Geography, University of Tehran, Iran.

3- Professor of Political Geography, University of Tehran, Iran.

4- Professor of Physical Geography, Esfahan University, Iran.

Received: 03 April 2022

Accepted: 30 October 2022

Extended Abstract

Introduction

The Middle East as one of the most important and strategic regions of the world, after the end of World War II and throughout the Cold War, one of the main areas of conflict and rivalry between the two superpowers. The United States and the Soviet Union. In the meantime, although the Soviet Union, with one or two few footholds in the region, did not play a significant role in the region's processes and relations, much of this vast and important region was the field of activity and power mapping. Western countries, especially the United States, were completely under the control and influence of this world power and had a relatively integrated structure within the framework of the goals and policies of this country. With the outbreak of the Islamic Revolution in Iran in 1978 (1979 AD), the first major blow was dealt to the integrated and uniform structure of the region and it faced a major instability and rift. The Islamic Revolution in Iran, in addition to its internal effects, left far-reaching results and consequences among the nations and countries of the region, and the source and inspiration of popular movements and the emergence of anti-American and Western currents and movements of Islamic nature in Became countries of the region. Expansion of popular movements inspired by Islamic teachings and especially influenced by the Islamic Revolution of Iran, the ground for the rise of the above currents and movements in countries such as Afghanistan, Pakistan, Iraq, Syria, Palestine and Lebanon were provided and in fact a definite alignment emerged between the countries of the region and the spatial construction of the region became de-polar in nature. In this regard, several other events such as the eight-year Iran-Iraq war, the collapse of the Soviet Union, the events of September 11, the US invasion of the region and the occupation of Afghanistan and Iraq, the fall of Saddam Hussein's government in Iraq and finally Popular uprisings in the Islamic countries of North Africa spread to some Middle Eastern countries, such as Syria, Bahrain, Yemen, and Jordan, and eventually the military conflict between the Palestinian and Lebanese jihadist groups and the Israeli government and other similar incidents became more prominent. Political and economic alignments led among the countries of the region and practically divided the countries and movements in the region into two groups and specific fronts of resistance and surrender. The Islamic Republic of Iran as the main center of this front, was located along with countries such as Syria, Iraq, Lebanon, and Palestinian and Yemeni jihadist groups, which converged on axes such as common threats and views and had achieved relative unity, in the opposite row, the group of countries on the southern shores of the

---

*. Corresponding Author (Email: Mahmoodvasegh@ut.ac.ir).

Copyright © 2023 Journal of Geography. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution- noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages provided the original work is properly cited.

Persian Gulf with the government of Israel, which, relying on Western powers and large arms purchases, are trying to confront the countries of the resistance front.

Methodology

The present study is among the theoretical and future research and in terms of purpose, it is part of applied research and problem solving that is in a descriptive-analytical form and using methods. Quantitatively and qualitatively, adjusted and compiled. How to collect data in two methods: library and documentary and also by designing a questionnaire of 20 questions from the table of strengths, weaknesses and opportunities and threats of the SWOT analytical model and available to research samples selected by purposive sampling method Have been located. The research sample includes 30 experts in political geography, political science and Middle East studies who provided with a questionnaire by Delphi method and elite interviews. Then, the results obtained from the experts' answers reviewed and then the components of opportunity, threat, strength and weakness normalized separately. The weight scores of each obtained by normalizing the four components, and finally the sum of the weight scores is calculated. Thus, the number 2.56 obtained for the components of opportunity and threat and the number 2.49 obtained for the components of strength and weakness, which indicates that it is very close to the average number (2.5). In the following, 20 strategies have been extracted from the components, 9 of which have been prioritized with high scores. The TOPSIS method has also used to prioritize strategies.

Results and Discussion

As the developments in the Arab world became more complex and popular uprisings spread to most of the Middle Eastern countries, the increasing competition of powers for the intellectual and operational orientation of these developments began. In the meantime, a group of countries and groups called the Axis of Resistance activated to consolidate and increase their own geostrategic and ideological depth in the Middle East. Although the background of a number of actors in the axis of resistance dates back to the beginning of the Islamic Revolution in Iran, but the field developments in Iraq, Syria and then Yemen, added to the multi-layered nature of this axis and attracted new activists.

Conclusion

The research findings show that the sum of the weighted scores obtained indicates that the factors influencing the formation or non-formation of the resistance-based union are neither too strong nor too weak. It is in the middle position. In addition, the final number obtained is 2.56, which indicates that the idea of forming a resistance-based union is strong. On the other hand, the sum of weighted scores also indicates that the situation of countries and groups based on resistance is in average conditions and the probability of forming a union based on resistance is moderate. To increase the likelihood of the formation of a regional union of the axis of resistance have proposed 20 strategies based on the principle of complementarity and interdependence.

Keywords: Regional Alliance, Strategic Analysis, Complementary Strategy, Interdependence, Axis of Resistance

بررسی ابعاد و زمینه های اتحاد راهبردی کشورها و جنبش های محور مقاومت*

هوشنگ بختیاری - دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

محمود واثق^۱ - دانشیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

حسن کامران - استاد جغرافیای سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

محمدحسین رامشت - استاد جغرافیای طبیعی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۰۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۴

چکیده

با پیچیده تر شدن تحولات جهان عرب و تسری خیزش های مردمی به بیشتر کشورهای خاورمیانه، رقابت فزاینده قدرت ها برای جهت دهی فکری و عملیاتی این تحولات آغاز شد. در این میان، مجموعه کشورها و گروه هایی تحت عنوان محور مقاومت، برای تثبیت و افزایش ژرفای ژئواستراتژیک و ایدئولوژیک خاص خود در میدان خاورمیانه فعال شدند. گرچه پیشینه ی شماری از بازیگران محور مقاومت به آغاز رخداد انقلاب اسلامی در ایران بازمی گردد، اما تحولات میدانی در عراق، سوریه و سپس یمن، بر چندلایگی این محور افزود و کنشگران تازه ای را به سوی خود جذب کرد. با توجه به اهمیت و وزن ژئوپلیتیکی بالای کشورها و گروه های محور مقاومت، تحقیق حاضر با روش مصاحبه ی خبرگانی و وزن دهی به روش SWOT و TOPSIS، به بررسی و امکان - سنجی تشکیل اتحاد راهبردی میان کشورها و گروه های محور مقاومت پرداخته است. در واقع، پرسش اصلی این تحقیق آنست که تا چه اندازه احتمال تشکیل یک اتحادیه یا سازمان منطقه ای از سوی کشورها و گروه های منتسب به جریان مقاومت وجود دارد. مجموع نمرات وزن دار به دست آمده، نشانگر آن است که عوامل موثر بر تشکیل و یا عدم تشکیل اتحادیه ی محور مقاومت، نه از قوت زیاد و نه از ضعف مفرط برخوردار است، بلکه در وضعیت میانه قرار دارد. همچنین، عدد نهایی به دست آمده ۲,۵۶ است که نشان می دهد ایده ی تشکیل اتحادیه ی محور مقاومت دارای قوت است. از سوی دیگر، جمع نمرات وزندار نیز بیانگر آن است که وضعیت کشورها و گروه های محور مقاومت در شرایط متوسط قرار دارد و احتمال تشکیل اتحادیه محور مقاومت، متوسط است. برای افزایش احتمال شکل گیری اتحادیه ی منطقه ای محور مقاومت، تعداد ۲۰ راهبرد، بر اساس اصل هم تکمیلی و وابستگی متقابل، پیشنهاد شده است.

واژگان کلیدی: اتحاد منطقه ای، تحلیل راهبردی، راهبرد هم تکمیلی، وابستگی متقابل، محور مقاومت

* . مقاله، مستخرج از رساله دکتری آقای هوشنگ بختیاری به راهنمایی نویسنده دوم و مشاوره نویسنده سوم و چهارم در دانشگاه تهران است.

مقدمه

منطقه جنوب غرب آسیا (خاورمیانه) به عنوان یک از مناطق مهم و استراتژیک جهان، پس از خاتمه‌ی جهانی دوم جهانی و در تمام دوران جنگ سرد، یکی از حوزه‌ها و عرصه‌های اصلی منازعه و رقابت میان دو ابرقدرت آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی محسوب می‌گردید. در این بین، گرچه اتحاد جماهیر شوروی با در اختیار داشتن یکی دو جای پای محدود در این منطقه، نقش چندان پررنگی در فرایندها و مناسبات این منطقه نداشت، لیکن بخش اعظم این منطقه‌ی وسیع و پراهمیت، میدان فعالیت و نقش‌آفرینی قدرت‌های غربی و به‌ویژه ایالات متحده‌ی آمریکا محسوب می‌شد و به‌طور کامل، تحت سیطره و نفوذ این قدرت جهانی قرار داشت و از ساختاری نسبتاً یکپارچه در چارچوب اهداف و سیاست‌های این کشور برخوردار بود (Clive and Gozansky, 2020: 32). با وقوع انقلاب اسلامی در ایران در سال ۱۳۵۷ (۱۹۷۹ میلادی)، نخستین ضربه‌ی اساسی به ساختار یکپارچه و یکدست منطقه وارد شد و آنرا با تزلزل و شکاف اساسی مواجه نمود (علی‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۱). انقلاب اسلامی در ایران، علاوه بر آثار داخلی، نتایج و پیامدهای گسترده‌ای در میان ملت‌ها و کشورهای منطقه به جای گذاشت و منشأ و الهام‌بخش تحركات مردمی و پیدایش جریانات و جنبش‌های ضد آمریکایی و غربی با ماهیت اسلامی در کشورهای منطقه گردید (Pfiffner, 2020: 79). با تعمیق و گسترش روزافزون جنبش‌های مردمی ملهم از آموزه‌های اسلامی و به‌ویژه متأثر از انقلاب اسلامی ایران، به‌تدریج زمینه برای قدرت‌یابی جریانات و جنبش‌های فوق در کشورهایی همچون افغانستان، پاکستان، عراق، سوریه، فلسطین و لبنان فراهم گردید و عملاً نوعی صفت‌بندی مشخص میان کشورهای منطقه پدیدار شد و ساخت فضایی منطقه دچار ماهیتی دقطبی گردید (Nasr, 2019: 716). در این رابطه، حوادث متعدد دیگری نظیر جنگ هشت ساله‌ی ایران و عراق، فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، واقعه‌ی یازده سپتامبر، لشکرکشی ایالات متحده به منطقه و اشغال دو کشور افغانستان و عراق، سقوط دولت صدام حسین در عراق و سرانجام بروز خیزش‌های مردمی در کشورهای اسلامی شمال آفریقا شد (Lapidus, 2017: 448) و تسری آن به برخی کشورهای خاورمیانه نظیر سوریه، بحرین، یمن و اردن و سرانجام درگیری نظامی میان گروه‌های جهادی فلسطینی و لبنان با دولت اسرائیل و دیگر حوادث مشابه، به پررنگ‌تر شدن صف-بندی‌های سیاسی و اقتصادی در میان کشورهای منطقه منجر گردیده (Tagliapietra, 2019: 41) و عملاً کشورها و جنبش‌های منطقه را به دو گروه و جبهه‌ی مشخص مقاومت و تسلیم دسته‌بندی نمود. در جبهه‌ی مقاومت، جمهوری اسلامی ایران به عنوان مرکز و کانون اصلی این جبهه، به همراه کشورهای چون سوریه، عراق، لبنان و گروه‌های جهادی فلسطینی و یمنی قرار داشتند که حول محورهایی چون تهدیدات و دیدگاه‌های مشترک به نوعی همگرایی و وحدت نسبی دست یافته بودند، در صف مقابل، مجموعه کشورهای حاشیه‌ی جنوبی خلیج فارس به همراه دولت اسرائیل قرار داشتند که با اتکا به قدرت‌های غربی و خریدهای کلان تسلیحاتی، درصدد مقابله با کشورهای جبهه‌ی مقاومت بوده و هستند (Totten, 2019: 31). از آنجا که مجموعه کشورها و جنبش‌هایی موسوم به جبهه‌ی موسوم به جبهه‌ی مقاومت به‌طور کمابیش یکسان و مشترک مورد فشارها، تهدیدها و تحریم‌های همه‌جانبه‌ی قدرت‌های غربی و متحدین منطقه‌ای آن‌ها قرار دارند و از سویی دارای دیدگاه، اهداف و منافع کمابیش مشترکی هستند (کامران دستجردی و التیامی‌نیا، ۱۳۹۸: ۶۶). لذا در شرایط کنونی، به‌طور همزمان دو ایده‌ی متفاوت در خصوص تحقق و عدم تحقق اتحاد راهبردی میان این کشورها و گروه‌ها به ذهن خطور کرده و مطرح می‌شود. در واقع، از یک‌سو به دلیل وجود زمینه‌های مشترک فراوان، تحقق و شکل‌گیری وحدت و اتحاد راهبردی میان این کشورها، امری واقعی و ممکن به نظر می‌رسد. از سوی دیگر، به دلیل وجود برخی موانع و محدودیت‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی هر کدام از این کشورها، شکل‌گیری چارچوبی از اتحاد راهبردی میان آن‌ها را غیرعملی و یا بسیار سخت و پیچیده می‌سازد (عسکری کرمانی و معین‌آبادی بیدگلی، ۱۴۰۰: ۱۳۲). در یک برآورد کلی و با ملاحظه‌ی وضعیت کنونی، به‌نظر می‌رسد عوامل و زمینه‌های وحدت و همگرایی در این زمینه از قوت و غلبه‌ی بیشتری برخوردار بوده و ایده‌ی شکل‌گیری اتحاد راهبردی در میان این کشورها و جنبش‌ها را به واقعیت نزدیک‌تر می‌سازد. بر اساس آنچه بیان گردید، مسئله و دغدغه‌ی اصلی نگارنده در این پژوهش معطوف به بررسی زمینه‌های واقعی و بالفعل و امکان‌سنجی تحقق اتحاد راهبردی کشورها و جنبش‌های محور

مقاومت در شرایط کنونی و حول سه محور اساسی اهداف، دیدگاه‌ها، تهدیدات و منافع مشترک از یک سو و همچنین بررسی و ملاحظه‌ی موانع و محدودیت‌های موجود در مسیر شکل‌گیری این اتحاد است. لذا هدف اساسی پژوهش حاضر، بررسی و امکان‌سنجی زمینه‌ها و موانع موجود در مسیر تحقق اتحاد راهبردی میان کشورها و گروه‌های محور مقاومت با تکیه بر مطالعه و شناسایی ظرفیت‌ها و تنگناهای جغرافیایی و ژئوپلیتیکی هر یک از کشورهای این جبهه و ارائه‌ی راهکارهای موثر و مناسب برای نیل به وحدت و همگرایی و پیوند همه‌جانبه این کشورها در قالب یک اتحادیه و سازمان منطقه‌ای می‌باشد.

مبانی نظری

نظریه‌ی وابستگی متقابل: نظریه‌ی وابستگی متقابل با اجماع دانشمندان حوزه سیاست درباره‌ی لزوم نگاه چندبعدی و پیچیده در نظر گرفتن صحنه‌ی جهانی پدیدار گشت. از نظر بازه‌ی زمانی، در میانه‌ی سال ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰، مجموعه مقالات و کتاب‌های متعددی درباره‌ی وابستگی اقتصادی متقابل، وابستگی امنیتی متقابل و نیز وابستگی سیاسی متقابل در آمریکا منتشر شد (Haas, etal, 2020: 98). محتوی این کتاب‌ها، تاکید بر دوری از یک‌جانبه‌گرایی در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی بود و به‌ویژه به سیاست‌مداران آمریکایی توصیه می‌کرد که کشورهای اروپایی را به عرصه‌ی وابستگی متقابل سیاسی، امنیتی و اقتصادی بکشانند (Korotayev & Zinkina, 2014: 142). برای نمونه، ریچارد کوپر در مجموعه مقالاتی که در سال ۱۹۷۰ و تحت عنوان وابستگی متقابل اقتصادی منتشر ساخت، هزینه و آسیب ناشی از رویکرد متقابل را اندک توصیف کرد و به تصمیم‌گیران آمریکایی پیشنهاد داد که با اتخاذ سیاست‌های اقتصادی همگرایانه با اروپا، عدم تقارن در اقتصاد و سیاست جهانی را مدیریت کنند (Adamson & Tsourapas, 2019: 856). از بعد ژئوپلیتیکی، نظریه‌ی وابستگی متقابل، سه مفروض بنیادی دارد (Khaled, 2018: 26):

۱) زمینه‌ها و عرصه‌های چندگانه و چندلایه‌ای برای روابط میان دولت‌ها وجود دارد و دولت‌ها باید حداکثر منافع گروهی و ملی را برای یافتن حداکثر زمینه‌های مشترک با سایر کشورها، بسیج کنند.

۲) نگاه سلسله‌مراتبی در عرصه‌ی جهانی، عموماً به افزایش رقابت و تنش منتهی شده است. بنابراین، باید نگاه همگرایانه و توزیع متقابل منافع را در اولویت قرار داد.

۳) در وضعیت وابستگی یک‌جانبه، احتمال وقوع تعارض و جنگ بالاست، در صورتی که در وضعیت وابستگی متقابل، استفاده از تهاجم نظامی یا تنش، سطح آسیب‌همه‌ی طرف‌ها را افزایش می‌دهد و بنابراین، عرصه‌های مفاهمه و گفتگو تقویت می‌شود.

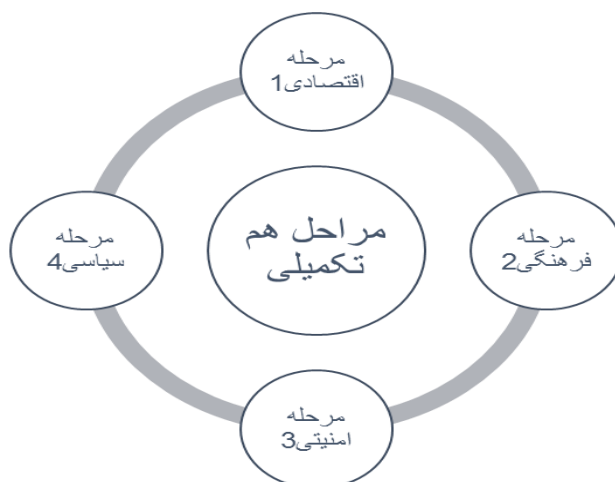
۴) وابستگی از منظر وابستگی به مسیر، به این است که به محض آن که کشور یا منطقه‌ای پا در مسیری بگذارد، هزینه‌های بازگشت از آن مسیر بسیار زیاد خواهد بود (ملکیان و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۶۴).

نظریه‌ی وابستگی متقابل با آنچه ژئوپلیتیک تعاملی نامیده می‌شود، همگرا و هم‌سرخ است. مبنای نظریات مطروحه در این خصوص آن است که ژئوپلیتیک جدید بر تکامل جهان سیاسی به عنوان یک سیستم به هم پیوسته در مقیاس‌های مختلف تاکید و تمرکز دارد (Ghervas, 2017: 409). در واقع، تصاویر ایجاد شده در پی برخی نظریات ژئوپلیتیکی پس از پایان جنگ سرد مانند نظریه برخورد تمدن‌های هانتینگتون، نظریه پایان تاریخ فرانسیس فوکویاما، نظریه نظم نوین جهانی جورج بوش پدر، نظریه جهانی‌سازی و... مانع از تلاش‌ها برای شکل دادن و گسترش گفتمان‌های تعاملی از سوی برخی اندیشمندان ژئوپلیتیکی نشده است. حتی به نظر می‌رسد امروزه نابرابری‌های اجتماعی و جغرافیایی، توسعه کشمکش‌های قومی، نژادی و مذهبی، توسعه تروریسم بین‌الملل و اجحاف قدرت‌ها بر کشورهای ضعیف و... ضرورت

اندیشه و تفکر حول مفهوم ژئوپلیتیک تعاملی و صلح را بیشتر کرده است (کریمی‌پور، ۱۳۹۷: ۲۷۱-۲۷۸). از جمله موضوعات و رویکردهای جدیدی که در سالهای اخیر مورد توجه جغرافی‌دانان و صاحب‌نظران ژئوپلیتیک قرار گرفته و بویژه پس از خاتمه جنگ سرد در کانون مطالعات اندیشمندان این حوزه قرار گرفته است، مفاهیمی مانند تعامل، همگرایی و صلح می‌باشد که با الهام از رویکرد جغرافیای انسان‌گرا و در تقابل با موج تفوق و جنگ‌طلبی قدرت‌های بزرگ نظیر ایالات متحده آمریکا و حمایت از فرایند همگرایی و تنش زدایی و تولید تعاملی، همکاری، توسعه و عدالت جهانی و تاکید بر چندجانبه‌گرایی، استراتژی برد-برد و گفتگوهای سازنده میان ملت‌ها و کشورها به منظور دستیابی به تعاملی جهانی، مورد توجه و تمرکز جغرافی‌دانان و ژئوپولیتیسین‌ها قرار گرفته است (متقی و قره‌بیگی، ۱۳۹۷: ۱۳۹۶). تاکید بر نقش و جایگاه انسان در مولفه‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیکی و نیز به خدمت گرفتن علوم یاد شده در جهت رفع نیازهای گوناگون جامعه بشری و اشاعه تعاملی، همزیستی، همکاری و همگرایی در میان ملت‌های جهان و مقابله با سیطره اندیشه‌های دولت‌محوری، رقابت و امنیت‌محوری در روابط بین‌الملل، از جمله هدف‌های این رویکرد جدید به شمار می‌رود (Cox, 2017: 371). بر این اساس، می‌توان گفت ژئوپلیتیک تعاملی یک نظریه به مفهوم متعارف محسوب نمی‌شود، بلکه به منزله یک رویکرد و الگوی همگرایانه در عرصه روابط بین‌الملل جهت مقابله با رقابت فزاینده، جنگ فروزی، آشوب، کشمکش و سلطه‌گری در سطوح محلی تا جهانی است. به تاسی از ژئوپلیتیک صلح، می‌توان گفت که ژئوپلیتیک تعاملی به عنوان یک رویکرد جدید، از بعد نظری حاوی مبانی و مفروضاتی به شرح زیر می‌باشد (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۶). روی هم رفته، رویکرد ژئوپلیتیک تعاملی از نظر مفهومی همپوشانی و قرابت چشمگیری با دو نظریه همگرایی و وابستگی متقابل در رشته روابط بین‌الملل و نیز رهیافت هم‌تکمیلی در جغرافیای سیاسی دارد. این رویکرد در مقیاس‌های مختلف محلی تا جهانی قابل طرح بوده و از نظر روش‌شناسی، مبتنی بر رویکرد رئالیستی و عقلانیت انتقادی است و در تحلیل و تبیین مسائل و موضوعات ژئوپلیتیکی از روشهای کمی و کیفی به طور توأمان استفاده می‌کند (Knorre, B, Zygmunt, 2019: 8).

راهبرد هم‌تکمیلی: میزان و نحوه توزیع منابع محیطی و جغرافیایی در سطح زمین فاقد الگوی همسان بوده و از نابرابری‌های گسترده برخوردار است. به همین جهت، هیچ مکان جغرافیایی بر روی زمین وجود ندارد که به تنهایی قادر به تامین همه نیازهای ضروری ساکنان خود باشد. از این رو همه مکان‌ها برای به دست آوردن نیازمندی‌های خود به طور جدی به مکانهای دیگر وابسته‌اند. رشد روزافزون جمعیت از یک سو و محدودیت و عدم توزیع همسان منابع محیطی بر روی زمین از سوی دیگر، واقعیت‌های انکارناپذیری هستند که همه مکان‌ها را با خیل عظیمی از مشکلات و چالش‌های ریز و درشت محیطی مواجه نموده‌اند (واثق و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۲). شکی نیست که منابع موجود آب و خاک، منابع معدنی، سطوح نابرابر توسعه یافتگی و صدها نمونه دیگر از تضادها و نابرابری‌های ساختاری و کارکردی میان مکانهای جغرافیایی، عامل بروز بسیاری از شکاف‌ها، جنگ‌ها، فقر، ناامنی و بلایا و مخاطرات طبیعی و انسانی بوده و بخش اعظم این چالش‌ها، به روشنی منشا جغرافیایی دارند (حافظ‌نیا، ۱۳۹۷: ۴۶۳). بر اساس این تلقی، روشن است هدف اصلی پژوهش‌های جغرافیایی باید به حل و فصل و ساماندهی منابع محدود کنونی معطوف بوده و در پی یافتن راهکارهای مناسب و موثر در این زمینه باشد. فرایند هم‌تکمیلی یک جریان تدریجی و گام به گام است که مشتمل بر حلقه‌ها و مراحل به هم پیوسته و متوالی است که طی آن مکانهای جغرافیایی در طول زمان و بنا به وجود نیازهای متقابل، در قالب یک شبکه و نظام گروهی به مشارکت و همکاری می‌پردازند. پرسش مهمی که در این رابطه وجود دارد آن است که، نقطه آغاز و مبدا شکل‌گیری این فرایند چیست و به کدام زمینه همکاری مربوط است؟ همچنین مرحله و

گام نهایی در این فرایند کدام حوزه همکاری متقابل است؟ اگرچه در نگاه اولیه چنین به نظر می‌رسد که اشتراکات قومی، زبانی، تاریخی و نیز مجاورت جغرافیایی، سرآغاز شکل‌گیری فرایند مزبور باشد، لیکن با توجه به مبنا و انگیزه واقعی و عینی بروز تماس و ارتباط میان افراد، گروه‌ها و مکانهای جغرافیایی که ناشی از نیاز متقابل است و در این رابطه ملموس‌ترین زمینه نیاز متقابل، به حوزه تامین منابع اولیه زندگی نظیر آب، غذا و سایر نیازهای اولیه مربوط است (Coper, 1960: 159-160). به نظر می‌رسد مشارکت در حوزه اقتصاد سرآغاز پیوندهای هم‌تکمیلی بوده و در طول زمان سایر حوزه‌ها را در برمی‌گیرد. اگرچه برقراری پیوندهای اقتصادی می‌تواند تحت تاثیر عوامل و زمینه‌های قومی، زبانی، مذهبی، تاریخی و فرهنگی و مجاورت جغرافیایی لزوماً نقش مطلق در افزایش پیوند در زمینه‌هایی چون اقتصاد را ندارد و به عنوان یک قاعده و روند کلی و عمومی محسوب نمی‌گردد. ملاحظه شرایط عینی و بیرونی در مناطق مختلف نشان می‌دهد، علی‌رغم آنکه در برخی مناطق وجود زمینه‌های فرهنگی مشترک می‌تواند نقش محوری در بروز پیوندهای متقابل در سایر حوزه‌ها را داشته باشد، متقابلاً در مناطق دیگری نظیر خاورمیانه، شمال آفریقا، شرق آسیا و حتی اروپا، روند واقعی عکس این تصور را نشان می‌دهد. به عنوان نمونه، در شرایط فعلی اصلی‌ترین شرکای اقتصادی کشوری نظیر ایران، کشورهای مجاور هم‌مرز با آن و یا کشورهای مسلمان مجاوری که دارای زمینه‌های فرهنگی و تاریخی مشترکی با ایران هستند، نمی‌باشند. چنین وضعی را می‌توان در مورد کشورهای عضو سازمان منطقه‌ای اکو نیز ملاحظه کرد (اشلوقی و پاکدامن، ۱۳۹۲: ۱۸). همچنین این شرایط را می‌توان در مورد کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، کشورهای عضو اتحادیه عرب و در سطحی بالاتر برای کشورهای عضو کنفرانس اسلامی مطرح نمود. بنابراین به رغم آنکه وجود زمینه‌های فرهنگی مشترک می‌تواند در سایر حوزه‌ها در روند پیوستگی و روابط متقابل میان مکان‌های جغرافیایی تاثیرگذار باشد، لیکن این اثرگذاری نسبی بوده و به منزله پیوندی مطلق و عمومی نیست و بسته به مناطق مختلف، دارای اثرات متفاوتی است. بنا به آنچه بیان شد، به نظر می‌رسد مناسبات اقتصادی حلقه نخست و نقطه آغاز فرایند هم‌تکمیلی بوده است و مناسبات و پیوندهای سیاسی و استراتژیک، در حکم آخرین و بالاترین سطح مناسبات هم‌تکمیلی به شمار می‌آید. روشن است در این بین، دو حلقه فرهنگی و امنیتی نیز به ترتیب مراحل دوم و سوم این فرایند را تشکیل می‌دهند. بر این اساس، می‌توان نمودار کلی و مراحل و حلقه‌های به هم پیوسته فرایند هم‌تکمیلی را مطابق (شکل ۱) ارائه نمود.

شکل ۱. فرایند هم‌تکمیلی و حلقه‌های چهارگانه به هم پیوسته

منبع: (واثق و همکاران، ۱۳۹۵)

محور مقاومت: محور مقاومت را می‌توان یک همگرایی ژئوپلیتیکی در نظر گرفت که از نظر فلسفه و معرفت‌شناسی یا رخداد انقلاب اسلامی در ایران آغاز شد و به یک رویه و واقعیت سیاسی و مکانی در غرب و جنوب غرب آسیا تبدیل گردید (Dyer, 2017: 4). گزاره‌های انقلاب اسلامی با محوریت اسلام سیاسی به آسیای میانه و قفقاز هم سرایت کرد (Bishku, 2015: 86). بر پایه‌ی ماهیت متفاوت انقلاب اسلامی ایران که به نوعی گفتمان جدیدی را در مقابل کمونیسم و کاپیتالیسم ارائه می‌داد، لزوم بیداری و هویت‌یابی مجدد مسلمانان بر اساس فرهنگ و تمدن اسلامی مورد تأکید قرار گرفت (متقی و قره‌بیگی، ۱۳۹۳: ۶۶). این فرایند با افزایش تحولات در جهان عرب که از سال ۲۰۱۱ به این سو آغاز شد، روندی تازه به خود گرفت و کشورها و گروه‌هایی که با آرمان‌های انقلاب اسلامی در ایران، همخوان و همگرا بودند، محور مشترکی را برای مقابله با قلمروخواهی کشورهایمانند آمریکا، اسرائیل و عربستان سعودی تشکیل دادند (Yagnar, 2016: 298). محور مقاومت، مجموعه‌ای از واحدهای سیاسی-فضایی و گروه‌های نیابتی است (صادقی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۲). کشورهایی چون ایران، سوریه، فلسطین و عراق به عنوان کشورهای حوزه‌ی مقاومت و حزب‌الله لبنان، حشدالشعبی عراق، فاطمیون افغانستان، زینبیون پاکستان، حسینین آذربایجان و انصارالله یمن به‌عنوان کنشگران اصلی محور مقاومت به‌شمار می‌روند (شکل ۲).

شکل ۲. کشورهای حوزه‌ی محور مقاومت
منبع: (Totten, 2019)

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت، در زمره‌ی پژوهش‌های نظری و آینده‌پژوهی بوده و از نظر هدف، جزء پژوهش‌های کاربردی و حل مسئله می‌باشد که در قالب توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از شیوه‌های کمی و کیفی، تنظیم و تدوین شده است. نحوه‌ی گردآوری داده‌ها به دو روش کتابخانه‌ای و اسنادی و نیز با طرح پرسشنامه‌ی ۲۰ سوالی از جدول قوت، ضعف و فرصت و تهدید مدل تحلیلی SWOT استخراج و در اختیار نمونه‌های تحقیق که با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند، قرار گرفته است. تعداد نمونه‌ی تحقیق، شامل ۳۰ تن از کارشناسان جغرافیای سیاسی، علوم سیاسی و مطالعات خاورمیانه است که به روش دلفی و مصاحبه‌ی نخبگانی، پرسشنامه‌ای در اختیار آن‌ها قرار داده شد. در ادامه نتایج بدست آمده از پاسخ کارشناسان بررسی و سپس مولفه‌های فرصت و تهدید و قوت و ضعف به صورت جداگانه، نرمالیزه شده است. از نرمال کردن مولفه‌های چهارگانه نمرات وزنی هریک به دست آمده و در نهایت جمع نمرات وزنی

محاسبه شده است. به این ترتیب عدد ۲,۵۶ برای مولفه های فرصت و تهدید و عدد ۲,۴۹ برای مولفه های قوت و ضعف به دست آمده که نشان می دهد با عدد میانگین (۲,۵) نزدیکی زیادی دارد. در ادامه نیز ۲۰ راهبرد از درون مولفه ها استخراج شده است که ۹ مورد از آن با امتیاز بالا در اولویت قرار گرفته اند. همچنین برای اولویت بندی راهبردها از روش TOPSIS استفاده شده است.

بحث و یافته ها

در این بخش قوت ها، ضعف ها، فرصت ها و تهدیدها در ابعاد مختلف زبانی، فرهنگی، ریشه های تاریخی، سیاسی، امنیتی، برخوردار از منابع طبیعی و فرصت های بازرگانی و توریستی بر اساس شناخت پژوهشگر از ویژگی های منطقه و کشورها و نیز مفاهیم روابط منطقه ای و ژئوپلیتیک منطقه در قالب جدول زیر (جدول ۱) آورده شده است.

جدول ۱. نقاط ضعف، قوت، فرصت ها و تهدیدهای پیش روی اتحاد کشورها و گروه های محور مقاومت

ردیف	نقاط قوت کشورها و جنبش های محور مقاومت	نقاط ضعف کشورها و جنبش های محور مقاومت
۱	وجود مولفه های مشترک دینی، تاریخی و فرهنگ مشترک	تفاوت و تضاد ایدئولوژی سیاسی درون کشورها و گروه های محور مقاومت
۲	تراکم جمعیتی بالا از منظر نیروی محرک اقتصادی و بازار مصرف	وابستگی اقتصادی به کشورهای غرب و عرب ناهمسو
۳	مزیت دسترسی به آب های آزاد	تنش های هیدروپلیتیک و تغییرات اقلیمی فزاینده و بحران آب
۴	وجود ذخایر عظیم انرژی نفت و گاز در ایران، عراق، سوریه و یمن	وجود ایدئولوژی های قوم گرایانه و تجزیه طلبانه و حمایت برخی از کشورها از این ایدئولوژی علیه محور مقاومت
۵	وجود اسلام سیاسی آزادی خواه در میان کشورهای هدف	وجود اختلافات سرزمینی و مرزی
	فرصت ها	تهدیدها
۱	تشکیل و تسهیل فضای صنعت گردشگری با تکیه بر پیشینه تاریخی و ظرفیت طبیعی، تاریخی و مذهبی کشورها و گروه های جریان مقاومت	مشکلات و تنگناهای اقتصادی و رفاهی حاکم بر مردمان کشورهای عضو محور مقاومت به دلیل تحریم ها و مدیریت ناکارآمد
۲	تشکیل ترتیبات و نظم امنیت منطقه ای برای کاهش مسائل امنیتی و افزایش ثبات کشورها و گروه های محور مقاومت	تلاش قدرت های منطقه ای و جهانی برای افزایش تنش ها برای جلوگیری از شکل گیری اتحادیه منطقه ای محور مقاومت
۳	امکان تشکیل کریدورهای اختصاصی و ژئواکونومیک انتقال انرژی با محوریت ایران و کشورها و جریان های جبهه ای مقاومت	ظرفیت های کشورهای عرب حوزه ی خلیج فارس و اسرائیل بر سر کنترل مسیر انتقال انرژی و راه های ترانزیت
۴	اتصال کشورهای منطقه به بازار تجارت جهانی و کسب سود مناسب همکاری در این حوزه با فراهم آوردن زمینه رشد مناسب برای کشورها و گروه های محور مقاومت	رقابت های مذهبی و قومی درون کشورها و گروه های جریان مقاومت و بروز اختلافات دینی و قومی
۵	تشکیل امنیت دسته جمعی و کاهش تهدیدهای بیرونی برای کشورها و گروه های محور مقاومت	وجود جریان های ناامن کننده و ضد جریان مقاومت در کشورهای عراق، سوریه، لبنان و یمن

ماتریس ارزیابی مولفه‌های فرصت و تهدید

مرحله اول: بر پایه‌ی مقادیر مندرج در جدول ۱، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی کشورها و گروه‌های جریان مقاومت شناسایی و فهرست‌بندی شده‌اند. پس از تهیه‌ی پرسشنامه به هر عامل بر اساس نظر خبرگان پژوهش، از بین ۱ تا ۵ (عدد ۱ برای کم‌ترین تاثیر و عدد ۵ برای بیشترین تاثیر) امتیازدهی شده و سپس با تقسیم ضریب هر عامل بر مجموع امتیاز عوامل، نرمال‌سازی شده است. پس از محاسبه‌ی میانگین تاثیرگذاری تمامی فرصت‌ها و تهدیدها، جدول زیر تشکیل شده و با نرمال‌سازی، وزن هر یک از عوامل فرصت و تهدید به دست آمده است (جدول ۲).

جدول ۲. امتیازهای نرمال‌ساز شده‌ی فرصت‌ها و تهدیدها

ردیف	فرصت‌ها	میانگین ضریب اهمیت	ضریب نرمال شده فرصت‌ها
۱	O1	5	16%
۲	O2	3.05	10%
۳	O3	2.6	8%
۴	O4	2.3	7%
۵	O5	1.85	6%
ردیف	تهدیدها	میانگین ضریب اهمیت	ضریب نرمال شده تهدیدها
۱	T1	5.95	19%
۲	T2	2.55	8%
۳	T3	2.7	9%
۴	T4	2.7	9%
۵	T5	2	6%

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

مرحله دوم: پس از جمع‌آوری داده‌ها، میانگین نمره‌ی مولفه‌ی فرصت‌ها در (جدول ۳) و میانگین نمره‌ی تهدیدها نیز در (جدول ۴) آورده شده است.

جدول ۳. میانگین نمره مولفه فرصت‌ها

ردیف	فرصت‌ها	میانگین
O1	تشکیل و تسهیل فضای صنعت گردشگری با تکیه بر پیشینه تاریخی و ظرفیت طبیعی، تاریخی و مذهبی کشورها و گروه‌های جریان مقاومت	۵,۴۵
O2	تشکیل ترتیبات و نظم امنیت منطقه‌ای برای کاهش مسائل امنیتی و افزایش ثبات کشورها و گروه‌های محور مقاومت	۲,۸۵
O3	تشکیل بازار مشترک منطقه‌ای برای تولید و فروش کالاها	۲,۳۵
O4	امکان تشکیل کریدورهای اختصاصی و ژئواکونومیک‌ی انتقال انرژی با محوریت ایران و کشورها و جریان‌های جبهه‌ی مقاومت	۲,۱
O5	شکل‌گیری امنیت دسته‌جمعی و کاهش تهدیدهای بیرونی برای کشورها و گروه‌های جریان مقاومت	۲,۰۵

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

جدول ۴. میانگین نمره مولفه تهدیدها

ردیف	تهدیدها	میانگین
T1	مشکلات و تنگناهای اقتصادی و رفاهی حاکم بر مردمان کشورهای عضو محور مقاومت به دلیل تحریم‌ها و مدیریت ناکارآمد	5.9
T2	تلاش قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی برای افزایش تنش‌ها برای جلوگیری از شکل‌گیری اتحادیه منطقه‌ای با محوریت کشورها و گروه‌های محور مقاومت	2.45
T3	وابستگی اقتصادی به کشورهای غرب و عرب	2.65

۹	بختیاری و همکاران / بررسی ابعاد و زمینه های اتحاد راهبردی.....
2.75	T4 رقابت‌های مذهبی و قومی درون کشورها و گروه‌های جریان مقاومت و بروز اختلافات دینی و قومی
2.3	T5 ظرفیت‌های کشورهای عرب حوزه‌ی خلیج فارس و اسرائیل بر سر کنترل مسیر انتقال انرژی و راه‌های ترانزیت

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

مرحله سوم: در این مرحله، امتیاز هر عامل در ضریب اهمیت آن (ضریب اهمیت درج شده در جدول ۱) ضرب شده است. با این کار یک نمره‌ی وزندار به دست آمده و پس از آن تمامی نمره‌های وزندار عوامل هر گروه با هم جمع شده و در (جدول ۵) آورده شده است.

جدول ۵. امتیازات وزندار فرصت‌ها و تهدیدها

ردیف	فرصت‌ها	نمره * ضریب اهمیت	نمره وزندار
۱	O1	۵,۴۵*۱۶٪	۴۳٪
۲	O2	۲,۸۵*۱۰٪	۲۸٪
۳	O3	۲,۳۵*۸٪	۱۹٪
۴	O4	۲,۱*۷٪	۱۵٪
۵	O5	۲,۰۵*۶٪	۱۲٪
ردیف	تهدیدها	نمره * ضریب اهمیت	نمره وزندار
۱	T1	۵,۹*۱۹٪	۵۶٪
۲	T2	۲,۴۵*۸٪	۲۰٪
۳	T3	۲,۶۵*۹٪	۲۴٪
۴	T4	۲,۷۵*۹٪	۲۵٪
۵	T5	۲,۳*۶٪	۱۴٪

جمع نمرات وزندار

۲,۵۶

منبع: (یافته‌های تحقیق)

برای بررسی تاثیرگذاری هر یک از گویه‌های به‌کار رفته در مولفه‌های فرصت و تهدید امتیازی بین ۱ تا ۵ به منظور وزن‌دهی به آن‌ها در نظر گرفته شده است. جمع امتیازات وزندار باید عددی بین ۱ تا ۵ باشد. به این ترتیب که حداقل عدد ۱ و حداکثر عدد ۵ را نشان دهد و میانگین آن با ۲,۵ برابر است. از این رو، اگر نمره نهایی سازمان کمتر از ۲,۵ باشد، اتحاد کشورهای و گروه‌های محور مقاومت به طور کل با مشکل روبه‌روست و اگر این عدد بیشتر از ۲,۵ باشد، اتحاد مذکور از قوت برخوردار است. از آنجایی که رقم نهایی به دست آمده در (جدول ۵) عدد ۲,۵۶ است می‌توان نتیجه‌گیری کرد که ایده تشکیل اتحادیه محور مقاومت دارای قوت است و این به معنای تایید فرضیه پژوهش است. از سوی دیگر، جمع نمرات وزندار بیانگر این است که وضعیت موجود در شرایط متوسط رو به خوب قرار دارد و احتمال تشکیل اتحادیه محور مقاومت، متوسط است اما با اتخاذ راهبردهای هم‌تکمیلی از سوی دستگاه دیپلماسی کشورهای هدف، می‌توان از فرصت‌های موجود بیشترین بهره را برد و تهدیدها را به فرصت تبدیل کرد.

ماتریس ارزیابی مولفه‌های قوت و ضعف: بر پایه‌ی مقادیر مندرج در (جدول ۱) مولفه‌های قوت و ضعف که قبلاً از سوی نمونه‌ی آماری تحقیق، شناسایی و فهرست‌بندی شده است و برای بررسی و محاسبه‌ی داده‌های جمع‌آوری شده از نقاط قوت و ضعف اتحاد راهبردی و نیز ارزش‌گذاری‌های جمع‌آوری شده از طریق پرسشنامه، مشابه مراحل قبل را برای نقاط قوت و ضعف طی کرده که نتایج آن در (جدول ۶) به نمایش درآمده است.

جدول ۶. امتیازهای نرمال‌سازه شده‌ی نقاط قوت و ضعف

ردیف	قوت‌ها	میانگین ضریب اهمیت	ضریب نرمال شده قوت‌ها
۱	S1	5.3	17%
۲	S2	2.7	8%
۳	S3	2.85	9%
۴	S4	1.95	6%
۵	S5	2.6	8%
ردیف	ضعف‌ها	میانگین ضریب اهمیت	ضریب نرمال شده ضعف‌ها
۱	W1	4.65	15%
۲	W2	2.7	9%
۳	W3	2.3	7%
۴	W4	2.55	8%
۵	W5	4.15	13%

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

پس از به دست آمدن امتیاز نرمال‌شده‌ی هر دو مولفه‌ی قوت و ضعف، باید به محاسبه‌ی میانگین قوت‌ها و ضعف‌ها به صورت جداگانه پرداخته شود. مقادیر مرتبط با میانگین نرمال‌سازی قوت‌ها در (جدول ۷) آمده است.

جدول ۷. میانگین نرمال‌سازی شده قوت‌ها

ردیف	قوت‌ها	میانگین
S1	وجود مولفه‌های مشترک تاریخی، فرهنگی و دینی-مذهبی در هم تنیده و مشترک	5.15
S2	تراکم جمعیتی بالا از منظر نیروی محرک اقتصادی، امنیتی و بازار مصرف	2.75
S3	مزیت دسترسی به آب‌های آزاد	2.7
S4	وجود ذخایر عظیم انرژی نفت و گاز	2.25
S5	وجود فرهنگ محور مقاومت در میان کشورهای هدف	2.7

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

پس از به دست آمدن میانگین نرمال‌شده‌ی قوت‌ها، باید همان رویه برای ضعف‌ها نیز محاسبه شود. در جدول ۸، میانگین نرمال‌شده‌ی ضعف‌های مرتبط با تشکیل اتحادیه‌ی محور مقاومت، نشان داده شده است.

جدول ۸. میانگین نرمال‌سازی شده ضعف‌ها

ردیف	ضعف‌ها	میانگین
W1	تفاوت و تضاد ایدئولوژی سیاسی موجود در درون کشورها و گروه‌های محور مقاومت	4.8
W2	رقابت‌های مذهبی و قومی درون کشورها و گروه‌های جریان مقاومت و بروز اختلافات دینی و قومی	2.8
W3	تنش‌های هیدروپلیتیکی و تغییرات اقلیمی فزاینده و بحران آب	2.4
W4	وجود ایدئولوژی‌های قوم‌گرایانه و تجزیه‌طلبانه در کشورها و گروه‌های محور مقاومت	2.2
W5	وجود اختلافات سرزمینی و مرزی با هم‌دیگر	4

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

پس از به دست آمدن میانگین نرمال‌شده‌ی نقاط قوت و ضعف، باید مقادیر وزنی هر یک از مولفه‌های قوت و ضعف نیز به دست آید که این مقادیر در (جدول ۹) نشان داده شده است.

جدول ۹. جدول مقادیر وزن دار نقاط قوت و ضعف

ردیف	قوت‌ها	نمره * ضریب اهمیت	نمره وزندار
۱	S1	۱۵.۵*17	44%
۲	S2	2.75*8%	22%
۳	S3	2.7*9%	24%
۴	S4	2.25*6%	13%
۵	S5	2.7*8%	22%
ردیف	ضعف‌ها	نمره * ضریب اهمیت	نمره وزندار
۱	W1	4.8*15%	36%
۲	W2	2.8*9%	28%
۳	W3	2.4*7%	17%
۴	W4	2.2*8%	18%
۵	W5	4*13%	25%
جمع نمرات وزندار			2.49

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

مجموع نمرات وزن دار به دست آمده در (جدول ۹) بیانگر آن است که عوامل موثر بر تشکیل و یا عدم تشکیل اتحادیه‌ی محور مقاومت، نه از قوت زیاد و نه از ضعف مفرط برخوردار است، بلکه در وضعیت میانه قرار دارد. این وضعیت نشان از آن دارد که امکان برنامه‌ریزی و تغییر مناسب سیاست‌های برخوردی با نقاط ضعف و نقاط قوت بالاست و می‌توان از این فرصت برای تقویت هرچه بیشتر مولفه‌های موثر بهره برد و نیز با درایت و برنامه‌ریزی درست واقع‌گرایانه نقاط ضعف را پوشش داد و تاثیرات آنها را کم و در نهایت نقاط ضعف را به نقاط قوت تبدیل کرد.

ارائه راهبردهای هم‌تکمیلی برای عملیاتی‌سازی اتحادیه‌ی محور مقاومت: با شناخت مولفه‌های (نقاط فرصت و تهدید) و مولفه‌های (نقاط قوت و ضعف) بر اساس مدل SWOT و با مدنظر قرار دادن راهبرد هم‌تکمیلی، راهبردهایی در چهار زمینه‌ی (WT, WO, ST, SO) ارائه می‌گردد. همواره چهار دسته استراتژی در این مدل مطرح می‌شود که این استراتژی‌ها حاصل مقایسه‌ی دو به دو ستون‌های این جدول با یکدیگر است و در نهایت فرم کلی جدول ۱۰ از این مقایسه به دست آمده است.

جدول ۱۰. راهبردهای هم‌تکمیلی در راستای تحقق اتحادیه-ی محور مقاومت

قوت‌ها S	ضعف‌ها W
فرصت‌ها؛ O ناحیه ۱: استفاده از فرصت‌ها با استفاده از نقاط قوت SO	ناحیه ۳: از مزیت‌هایی که در فرصت نهفته است و از آن برای جبران نقاط ضعف استفاده می‌شود؛ WO
تهدیدها؛ T ناحیه ۲: استفاده از نقاط قوت برای جلوگیری از تهدیدها؛ ST	ناحیه ۴: به حداقل رساندن زیان‌های ناشی از تهدیدها و نقاط ضعف؛ WT

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

راهبردهای ST

۱. ایجاد کانون‌های فکری و فرهنگی در کشورها و گروه‌های جریان مقاومت به منظور آشنایی بیشتر با فرهنگ، پیشینه‌ی تاریخی، و نمادهای مذهبی در کشورهای مبدا و مقصد. این فرایند می‌تواند از رقابت‌های مذهبی و تهاجم عقیدتی کشورها کاسته و عاملی برای تحکیم و دوام اتحادیه‌ی پیشنهادی محور مقاومت باشد.
۲. تقویت زیر ساخت‌ها و امکانات رفاهی، ایجاد فرصت‌های شغلی، مراکز به روز پژوهشی و دانشگاهی، جاذبه‌های مختلف فرهنگی و تفریحی در داخل کشورها و گروه‌های جریان مقاومت با ایجاد فرصت‌های جدید و پرکشش می‌تواند آهنگ مهاجرت نیروهای انسانی محرک از کشورهایی چون سوریه، لبنان، فلسطین و یمن به ایران را تقویت کند.
۳. عقد قراردادهای بین‌المللی بین کشورهای دارای موقعیت مناسب ترانزیتی با کشورهای محصور در خشکی در آسیای میانه و قفقاز و نیز ایجاد امکانات حمل و نقل دریایی زمینی و هوایی و اعطای مجوزهای عبور و مرور ترانزیتی به سبب افزایش و تسهیل تجارت در زمینه‌ی کالا و انتقال انرژی می‌تواند از عوامل استحکام بخش و دوام اتحادیه‌ی پیشنهادی محور مقاومت باشد.
۴. عقد قراردادهای دوستانه به منظور کاهش تنش‌های ناشی از رقابت طلبی و انحصار طلبی‌های کشورهای منطقه در زمینه‌ی انرژی و نیز انعقاد قراردادهای فروش و همکاری‌های تجاری در زمینه‌ی انتقال انرژی با دیگر کشورهای منطقه می‌تواند از دلایل تشکیل اتحاد راهبردی محور مقاومت و زمینه‌ی جدید برای همکاری و همبستگی بیشتر کشورها و گروه‌های جریان مقاومت باشد.
۵. با تکیه بر فرهنگ راهبردی محور مقاومت و اشاعه و ترویج هرچه بیشتر این فرهنگ و زمینه‌سازی برای جشنواره‌ها و امکانات گردشگری در راستای محور مقاومت در کشورها و گروه‌های جریان مقاومت، می‌توان به مقابله با تنش‌ها و تهاجم‌های درون و برون منطقه‌ای پرداخت که با تشکیل اتحادیه‌ی قوی بر پای فرهنگ و دوستی متقابل قابل تحقق است.

راهبرد OW

۱. با رشد صنعت گردشگری و روان‌سازی تردد و آمد و شد بین مردم در کشورها و گروه‌های جریان مقاومت با تکیه بر پیشینه‌ی مشترک فرهنگی-عقیدتی و استفاده‌ی بهینه از ظرفیت‌های طبیعی و تاریخی-مذهبی گردشگری کشورها، می‌توان به تصویرسازی مثبت و مقابله با ایده‌های تحریک‌آمیز و تحریکات ضد محور مقاومت پرداخت و از جریان‌سازی فکری کشورهای ناهمسو علیه محور مقاومت، کاست.
۲. با تشکیل ترتیبات و نظم امنیتی و پیگیری دستگاه‌های دیپلماسی می‌توان از تنش‌های هیدروپلیتیکی و زیست محیطی موجود در کشورهای حوزه‌ی مقاومت، زمینه‌ای مشترک برای همکاری مشترک به منظور مدیریت بهینه‌ی محیط زیست ایجاد کرد.
۳. ایجاد و حمایت از مناطق آزاد مرزی و بازارهای مرزی می‌تواند انگیزه‌ای برای افزایش تجارت بین کشورها و به طبع آن بالا رفتن کیفیت کالاها و قابل رقابتی شدن کالاها با مشابه خارجی آن شده از سویی دیگر این امر می‌تواند از حجم رقابت‌های منفی اقتصادی و مالی درون منطقه‌ای کاسته و آغازی برای یک ثبات پایدار بین کشورهای جریان مقاومت باشد.
۴. با عقد قراردادهای تجاری بیشتر و موثرتر بین کشورها و گروه‌های جریان مقاومت می‌توان زمینه‌ی اتصال کشورهای جریان مقاومت را به بازارهای منطقه‌ای فراهم آورد که همین امر می‌تواند به کم شدن تضاد و مشکلات و سوتفاهم‌های سیاسی درون کشورهای جریان مقاومت یاری رساند.

۵. با شکل گیری امنیت دستی جمعی ناشی از همکاری، حمایت و روابط کشورها و گروه‌های جریان مقاومت، زمینه‌ای مناسب برای حل مشکلات مرزی و سرزمینی فراهم می‌گردد که خود می‌تواند از عوامل تحکیم اتحادیه‌ی محور مقاومت باشد.

راهبرهای SO

۱. وجود مولفه‌های مشترک تاریخی و فرهنگی اسلامی در هم تنیده و مشترک، زمینه را برای رشد بیشتر صنعت گردشگری با تاکید بر این پیشینه‌ی کشورها و گروه‌های جریان مقاومت فراهم می‌کند که خود عامل استحکام و پایداری اتحادیه‌ی جریان مقاومت به‌شمار می‌رود.

۲. با فراهم کردن زیر ساخت‌های ارتباطی و عقد قراردادهای همکاری بین کشورها و گروه‌های جریان مقاومت با کشورهای محصور در خشکی در آسیای مرکزی و قفقاز و دسترسی کشورهای این منطقه به آب‌های آزاد و گذرگاه‌های تجارت بین‌المللی، می‌تواند باعث تقویت روندهای ژئواکونومیک درون منطقه‌ای شود که همین امر زمینه‌ی همکاری‌های مستمر و بیشتر و در نهایت تداوم حیات اتحاد راهبردی محور مقاومت را فراهم می‌آورد.

۳. وجود ذخایر عظیم انرژی در کشورهای محور مقاومت، می‌تواند زمینه‌ای مناسب برای ایجاد یک دالان انرژی و سرمایه‌گذاری مشترک در حوزه‌ی انرژی باشد. این رویه در صورت متقاعدسازی کشورهایی مانند چین برای سرمایه‌گذاری، می‌تواند به راهبردی موثر در کاهش آثار تحریمی عمل کند.

۴. تراکم جمعیتی بالا از منظر نیروهای محرک اقتصادی و بازار مصرف زمینه‌ی مناسبی برای افزایش تولید و بهره‌وری ایجاد کرده و با ایجاد بازارهای هدفمند در داخل اتحاد راهبردی به ثبات و رونق این اتحادیه کمک خواهد کرد و از سوی دیگر می‌تواند سبب رشد اقتصادی، ارزآوری و پیشرفت صنایع شده که در نهایت موجب بهبود کیفیت کالای تولیدی در این اتحادیه شده و قابلیت رقابت و عرضه در بازارهای منطقه‌ای برای آن فراهم خواهد شد.

۵. اشاعه‌ی هرچه بیشتر فرهنگ اسلامی و بومی‌محور و تقویت سنت‌های آن در میان احاد مردم کشورهای هدف، عاملی است که می‌تواند باعث شکل‌گیری دوستی و احساس نزدیکی بیشتر بین مردمان این کشورها شده و به سبب آن یک احساس امنیت دسته جمعی را فراهم آورد که خود می‌تواند عامل بازدارنده‌ی موثری در مقابل تهدیدهای بیرونی باشد و باعث استحکام و دوام هرچه بیشتر اتحادیه‌ی محور مقاومت گردد.

راهبرد WT

۱. نشست‌ها همکاری‌ها و همفکری‌های درون کشورها و گروه‌های حوزه‌ی مقاومت برای شناسایی، بررسی و شبهه‌زدایی مشکلات و یافتن سرمنشاء آنها بین اعضا برای پیشگیری از درگیری‌ها و تنش‌های اجتماعی و سیاسی و به طبع آن جلوگیری از سوءاستفاده‌ی بعضی از کشورهای ناهمسو برای تسلط بر جریان‌های و جنبش‌های ضد محور مقاومت.

۲. ایجاد زمینه‌های فکری و استراتژی‌های مناسب توسط دستگاه‌های دیپلماسی کشورها به منظور کاهش تضادهای ایدئولوژی و بهبود روابط حسنه کشورهای هدف با یکدیگر و زمینه‌سازی برای تشکیل اتحادیه‌ی راهبردی محور مقاومت می‌تواند باعث کمرنگ شدن تنش‌های منطقه‌ای و کاستن از تاثیرات دخالت‌های قدرت‌های خارج از اتحادیه گردد.

۳. تشکیل اتحادیه‌ی راهبردی محور مقاومت می‌تواند کمک شایانی برای مقابله با ایده‌ها نگرش‌ها و رویکردهای افراطی مذهبی موجود در منطقه باشد که به طبع آن نفی و تقبیح ایدئولوژی‌های قوم‌گرایانه و تجزیه‌ی طلبانه و خنثی کردن تلاش‌ها و حمایت‌های دیگر کشورها برای ایجاد تنش و ناامنی در منطقه و کشورهای هدف را کمرنگ خواهد کرد.

۴. فراهم آمدن ضرورت پیگیری دستگاه‌های دیپلماسی دولت‌ها برای کاهش اختلافات سرزمینی و مرزی کشورها و در نهایت ایجاد مناطق امن مرزی دارای امکانات رفاهی آسایشی و زیرساخت‌های مناسب به منظور کاهش یا جلوگیری از

مهاجرت یا سرریز جمعیت به کشورهای توسعه یافته‌تر یکی از دلایل مهمی است که تشکیل اتحادیه‌ی راهبردی محور مقاومت را توجیه می‌کند.

۵. مقابله و یافتن راه‌حل برای مواجهه با تحرکات تنش‌زا و دخالت‌های بین‌المللی بر سر مسیرهای ترانزیتی و انتقال انرژی توسط دستگاه‌های دیپلماسی دولت‌های هدف و به طبع آن کاهش رقابت و درگیری درون منطقه‌ای بر سر رهبری و برتری بر دیگر کشورها از دلایل توجیهی ضرورت تشکیل اتحاد راهبردی محور مقاومت است.

اولویت‌بندی راهبردها: در این بخش، راهبردهای پیشنهادی بر اساس میانگین اثر بخشی و میزان جذابیت هر راهبرد در هریک از عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدید رتبه‌بندی شده و به ترتیب اولویت امتیازهایی که توسط نمونه‌های تحقیق و محاسبات انجام شده بر اساس TOPSIS در جدول ذیل (جدول ۱۱) آمده است. میانگین اثر بخشی و میزان جذابیت راهبردهای پیشنهادی با دادن امتیاز از بین ارقام ۱ تا ۴ برای هر کدام از عوامل مورد بررسی محاسبه و از حاصل جمع آنها رتبه‌ی هر راهبرد استخراج گردیده است. رتبه‌بندی راهبردها به ترتیب صعودی و از بیشترین تا کمترین امتیاز طبقه‌بندی شده است.

جدول ۱۱. امتیازدهی و اولویت‌بندی راهبردهای تکمیل و تقویت اتحادیه‌ی کشورها و گروه‌های محور مقاومت

اولویت	راهبردها	امتیاز
۱	با تشکیل ترتیبات و نظم امنیتی و پیگیری دستگاه‌های دیپلماسی می‌توان از تنش‌های هیدروپلیتیکی و زیست محیطی کاسته که درو نمای آن دوستی و همکاری بیشتر کشورها و گروه‌های جریان مقاومت و افزایش ثبات درون کشورها و درون منطقه‌ای است.	۱۶
۲	با شکل‌گیری امنیت دستی جمعی ناشی از همکاری، حمایت و روابط دوستانه کشورها و گروه‌های جریان مقاومت اتحادیه، زمینه‌ای مناسب برای حل مشکلات مرزی و سرزمینی فراهم می‌گردد که خود می‌تواند از عوامل تحکیم بخش بقای اتحاد راهبردی محور مقاومت باشد.	۱۶
۳	تشکیل اتحاد راهبردی محور مقاومت می‌تواند کمک شایانی برای مقابله با ایده‌ها، نگرش‌ها و رویکردهای افراطی مذهبی موجود در منطقه باشد که به طبع آن، نفی و تقبیح ایدئولوژی‌های تکفیری و خنثی کردن تلاش‌ها و حمایت‌های دیگر کشورها برای ایجاد تنش و ناامنی در منطقه و کشورهای هدف را کم‌رنگ خواهد کرد.	۱۵
۴	تراکم جمعیتی بالا از منظر نیروهای محرک اقتصادی و بازار مصرف زمین‌های خوبی برای افزایش تولید و بهره‌وری ایجاد کرده و با ایجاد بازارهای هدف‌مند در کشورهای محور مقاومت به ثبات و رونق این اتحادیه کمک خواهد کرد و از سویی دیگر می‌تواند باعث رشد اقتصادی، ارزآوری و پیشرفت صنایع شده که در نهایت موجب بهبود کیفیت کالای تولیدی در این اتحادیه شده و قابلیت رقابت و عرضه در بازارهای جهانی برای آن فراهم آورد.	۱۵
۵	اشاعه‌ی هرچه بیشتر فرهنگ محور مقاومت و تقویت سنت‌های آن در میان احاد مردم کشورهای منطقه‌ی هدف عاملی است که می‌تواند باعث شکل‌گیری دوستی و احساس نزدیکی بیشتر بین مردمان این کشورها شده و به سبب آن یک احساس امنیت دسته جمعی را فراهم آورد که خود می‌تواند عامل بازدارنده‌ی موثری در مقابل تهدیدهای بیرونی باشد و باعث استحکام و دوام هرچه بیشتر این اتحاد راهبردی گردد.	۱۵
۶	مقابله و یافتن راه‌حل برای مواجهه با حرکات غیر دوستانه و تحرکات و دخالت‌های بین‌المللی بر سر مسیرهای ترانزیتی و انتقال انرژی توسط دستگاه‌های دیپلماسی دولت‌های هدف و به طبع آن کاهش رقابت و درگیری درون منطقه‌ای بر سر رهبری و برتری بر دیگر کشورها از دلایل توجیهی ضرورت تشکیل اتحادیه‌ی راهبردی محور مقاومت است.	۱۴
۷	عقد قراردادهای دوستانه به منظور کاهش تنش‌های ناشی از رقابت طلبی و انحصار طلبی‌های کشورهای منطقه‌ی هدف در زمینه‌ی انرژی و نیز انعقاد قراردادهای فروش و همکاری‌های تجاری در زمینه‌ی انتقال انرژی با دیگر کشورهای منطقه می‌تواند از دلایل تشکیل اتحاد راهبردی محور مقاومت و زمینه‌ی جدید برای همکاری و همبستگی بیشتر کشورها و گروه‌های جریان مقاومت باشد.	۱۴
۸	با افزایش رشد صنعت گردشگری و شکل‌گیری روابط دوستانه بین مردم و کشورها و گروه‌های جریان مقاومت با تکیه بر پیشینه‌ی مشترک تاریخی و استفاده‌ی بهینه از ظرفیت‌های طبیعی و سایت‌های گردشگری منطقه، می‌توان باعث آشتی فرهنگی و قومی مردمان کشورها و گروه‌های جریان مقاومت شده و به مقابله با ایده‌های تحریک‌آمیز پرداخت و	۱۴

	دخالت دیگر کشورهای خارجی و قدرت‌های جهانی را کم کرد.
۹	وجود ذخایر عظیم انرژی در منطقه یک سرمایه‌ی ارز آور است که درآمدهای حاصل از آن می‌تواند باعث رونق اقتصادی به صورت مستقیم و غیر مستقیم در تمامی کشورها و گروه‌های جریان مقاومت شده و نیز پشتوانه‌ی مالی حاصل از آن می‌تواند بودجه‌ها و امکانات کافی و لازم را برای ایجاد ثبات و امنیت در منطقه فراهم آورد.
۱۰	عقد قراردادهای بین‌المللی بین کشورهای دارای موقعیت مناسب ترانزیتی با کشورهای خشکی بست و نیز ایجاد امکانات حمل و نقل دریایی زمینی و هوایی و اعطای مجوزهای عبور و مرور ترانزیتی به سبب افزایش و تسهیل تجارت در زمینه‌ی کالا و انتقال انرژی می‌تواند از عوامل استحکام‌بخش و دوام اتحاد راهبردی محور مقاومت باشد.
۱۱	ایجاد و حمایت از مناطق آزاد مرزی و بازارهای مرزی می‌تواند انگیزه‌ی ای برای افزایش تجارت بین کشورها و به طبع آن بالا رفتن کیفیت کالاها و قابل رقابت شدن کالاها با مشابه خارجی آن شده و از سوی دیگر، این امر می‌تواند از حجم رقابت‌های منفی اقتصادی و مالی درون منطقه‌ای کاسته و شروعی برای یک ثبات پایدار بین کشورها و گروه‌های جریان مقاومت باشد.
۱۲	فراهم آمدن ضرورت پیگیری دستگاه‌های دیپلماسی دولت‌ها برای کاهش اختلافات سرزمینی و مرزی کشورها و در نهایت ایجاد مناطق امن مرزی دارای امکانات رفاهی آسایشی و زیرساخت‌های مناسب، یکی از دلایل مهمی است که تشکیل اتحاد راهبردی محور مقاومت را توجیه می‌کند.
۱۳	با فراهم کردن زیر ساخت‌های ارتباطی و عقد قراردادهای همکاری بین کشورها و گروه‌های جریان مقاومت می‌تواند باعث رونق اقتصادی درون منطقه‌ای شود که همین امر زمینه‌ی همکاری‌های مستمر و بیشتر و در نهایت تداوم حیات اتحادیه‌ی پیشنهادی محور مقاومت را فراهم می‌آورد.
۱۴	نشست‌ها همکاری‌ها و همفکری‌های درون منطقه‌ای برای شناسایی، بررسی و شبهه زدایی مشکلات و یافتن سرمشک آنها بین اعضا در راستای جلوگیری از درگیری‌ها و تنش‌های هیدروپلیتیکی و زیست محیطی می‌تواند شکل‌گیری اتحادیه کشورها و گروه‌های محور مقاومت را تحکیم بخشد.
۱۵	ایجاد زمینه‌های فکری و استراتژی‌های مناسب توسط دستگاه‌های دیپلماسی کشورها به منظور کاهش تضادهای ایدئولوژی و بهبود روابط حسنه کشورها هدف با یکدیگر و زمینه‌سازی برای تشکیل اتحاد راهبردی محور مقاومت می‌تواند باعث کم‌رنگ شدن تنش‌های منطقه‌ای و کم کردن تاثیرات دخالت‌های قدرت‌های خارج از اتحادیه گردد.
۱۶	وجود مولفه‌های مشترک تاریخی و اسلامی در هم تنیده، زمینه را برای رشد بیشتر صنعت گردشگری با تاکید بر این پیشینه‌ها برای کشورها و گروه‌های جریان مقاومت فراهم می‌کند که خود عامل تشکیل استحکام و پایداری اتحاد مزبور به‌شمار می‌رود.
۱۷	تقویت زیر ساخت‌ها و امکانات رفاهی، ایجاد فرصت‌های شغلی، مراکز به روز پژوهشی و دانشگاهی، جاذبه‌های مختلف فرهنگی و تفریحی در داخل کشورها و گروه‌های جریان مقاومت با ایجاد فرصت‌های جدید و پرکشش می‌تواند آهنگ مهاجرت نیروهای انسانی محرک از کشورهای ضعیف تر به کشورهای پیشرفته‌تر را کند و یا برعکس کند.
۱۸	با عقد قراردادهای تجاری بیشتر و موثرتر بین کشورها و گروه‌های جریان مقاومت می‌توان زمینه‌ی اتصال کشورها و گروه‌های جریان مقاومت را به بازارهای جهانی فراهم آورده و به کم شدن تضاد و مشکلات و سوءتفاهم‌های سیاسی کشورها و گروه‌های جریان مقاومت با یکدیگر کمک کند.
۱۹	ایجاد کانون‌های فکری و فرهنگی در کشورها و گروه‌های جریان مقاومت در راستای آشنایی بیشتر با فرهنگ، پیشینه‌ی تاریخی و مذهبی در کشورهای مبدا و مقصد خود می‌تواند از رقابت‌های مذهبی کشورها کاسته و از سویی عامل تحکیم و دوام اتحاد کشورهای محور مقاومت باشد.
۲۰	با تکیه بر فرهنگ راهبردی محور مقاومت و اشاعه و ترویج هرچه بیشتر این فرهنگ و زمینه‌سازی برای جشنواره‌ها و امکانات گردشگری در راستای محور مقاومت در کشورها و گروه‌های جریان مقاومت، می‌توان به مقابله با تنش‌ها و تهاجم‌های درون و برون منطقه‌ای پرداخت.
۲۶۷	جمع کل

منبع: (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

بر پایه‌ی مقادیر به‌دست آمده از (جدول ۱۱) و پس از تجمع تمامی امتیازات که برابر با عدد ۲۶۷ است، باید به میانگین امتیازات برای تعیین کردن راهبردهای برتر و منتخب پرداخته شود. میانگین فوق از طریق تقسیم جمع کل امتیازات (۲۶۷) بر کل تعداد راهبردها (۲۰) حاصل می‌شود. میانگین کلی رتبه‌ی راهبردها برابر است با ۱۳,۳۵ که بیانگر این است

که ۹ راهبرد اول که امتیاز آنها بالاتر از عدد ۱۳،۳۵ است، به عنوان راهبردهای برتر در راستای تحکیم و تقویت اتحادیه کشورهای و گروه‌های محور مقاومت، به‌شمار می‌روند.

نتیجه‌گیری

رخداد انقلاب اسلامی در ایران، رفتارها و کنش‌های ژئوپلیتیکی را با تحولاتی مواجه ساخت و به پیامد آن، نوعی همگرایی اسلامی در کشورهای خاورمیانه برای پی‌ریزی مبانی تمدنی و حکومتی بر مبنای آموزه‌های دینی و بومی شکل گرفت. سابقه‌ی تمدنی اسلامی در کنار سابقه‌ی استعماری کشورهای غربی، زمینه‌های مشترکی را پدید آورد که بر اساس آن، کشورها و گروه‌های مسلمان در خاورمیانه به سوی نوعی همگرایی راهبردی سوق یافتند. پس از تحولات جهان عرب و خیزش‌های متعدد مردمی در خلیج فارس و شمال آفریقا، الگوسازی از انقلاب اسلامی ایران در میان جریان‌های اسلامی تجدید حیات یافت. با رقابتی‌تر شدن رفتارای ژئوپلیتیکی در قبال تحولات جهان عرب و ورود بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به این میدان، کشورهای همسو با ایران نیز به دنبال اتحادی راهبردی برای مقابله با تغییر ماهیت جغرافیایی و سیاسی خاورمیانه برآمدند. در یک سو، ایران با تحولات عراق به سوی تعمیق ژئواستراتژی خود گام برداشت و با اتخاذ ژئوپلیتیک تعاملی با قطب‌های شیعی عراق و نیز گروه‌های سنی میانه‌رو، اقدام به برپایی گروه‌های سیاسی-نظامی کرد که در میدان عراق به عنوان نمایندگان جبهه‌ی مقاومت عمل می‌کنند. در آن سوی و در سوریه نیز با افزایش تنش‌ها و اوج‌گیری رقابت‌های میدانی برای تغییر ساختار و کارگزار حاکم بر این کشور، عمق استراتژیک ایران که پیش از ایران خود را در لبنان و به نمایندگی حزب‌الله لبنان تقویت کرده بود، به میدان سیاسی و نظامی سوریه وارد شد. بازیگری ایران در میدان سوریه، موجب ظهور بازیگران و کنشگران جدیدی تحت لوای محور مقاومت شد که از آن میان می‌توان به گروه‌های نظامی و سیاسی افغانستانی (تیپ فاطمیون)، پاکستانی (زینبیون)، آذربایجانی (حسینیون) و نیز گروه‌های جدیدتر در عراق مانند حشد الشعبی، کتائب و سرایا الخراسانی اشاره کرد. افزایش تنش‌های ژئوپلیتیکی در میدان سوریه و رقابت فزاینده‌ی ایران و عربستان در این میدان، به فضای یمن نیز تسری یافت و با آغاز حملات ائتلاف عربستانی به سرزمین یمن، موجب شکل‌گیری گروهی تحت عنوان انصارالله یمن در مجموعه‌ی محور مقاومت شد. در این میان، گروه‌های مقاومت فلسطینی و حزب‌الله لبنان نیز به عنوان نیروهای نیابتی باسابقه در حوزه‌ی مقاومت عمل کرده‌اند. با وجود حضور موثر نظامی این گروه‌ها در یکپارچه‌سازی منافع میدانی، اما به‌نظر می‌رسد که وجود برخی کاستی‌ها و تنگناها در درون کشورهایی که این نیروهای نیابتی عمل می‌کنند، یکی از موانع عمده برای اتحاد راهبردی میان ایران و کشورهای برخوردار از گروه‌های محور مقاومت است. در این راستا و با توجه به وزن ژئوپلیتیکی بالای این گروه‌ها و کشورهای حوزه‌ی محور مقاومت، تحقیق حاضر کوشید تا به امکان‌سنجی تشکیل اتحادیه و سازمان راهبردی میان کشورها و گروه‌های محور مقاومت بپردازد. نتایج نشان داد که از نظر میدانی و واقعیت‌های جغرافیایی و ژئوپلیتیکی حاکم بر کشورهای حوزه‌ی مقاومت و نیز منطقه‌ی خاورمیانه، امکان تشکیل اتحادیه‌ی راهبردی میان کشورها و گروه‌های محور مقاومت در حد متوسط قرار دارد. بدین معنا که به دلیل وجود موانع گسترده‌ی سیاسی و اقتصادی فراروی این کشورها و تحریم‌های اعمالی از سوی آمریکا علیه محور مقاومت، حد بالایی از تشکیل یک اتحادیه‌ی راهبردی کشورها و گروه‌های محور مقاومت بعید به نظر می‌رسد. متقابلاً مجموعه دستاوردها و توانمندی‌های کشورها و گروه‌های محور مقاومت نیز از تضعیف چنین اتحادیه‌ی احتمالی جلوگیری می‌کند. با این حال، همچنانکه یافته‌های تحقیق نیز نشان داد کشورها و گروه‌های محور مقاومت می‌توانند با اتخاذ راهبردهای هم‌تکمیلی و گسترش فضاها و زمینه‌های مشترک به عرصه‌های مختلف، نوعی همگرایی و وابستگی متقابل چندلایه ایجاد کنند که برآیند آن در دزآمدت می‌تواند به تشکیل اتحادیه و یا سازمان منطقه‌ای محور مقاومت بیانجامد.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله که مستخرج از رساله دکتری است، حامی مالی نداشته است.

منابع

- ۱) اشلقی، عباس و پاکدامن، مجید (۱۳۹۲). جمهوری اسلامی ایران و اکو، فصلنامه‌ی آسیای مرکزی و قفقاز، دوره ۸۴، شماره ۳، صص. ۲۵-۱.
- ۲) حافظنیا، محمدرضا؛ قربانی‌نژاد، ریباز و جان‌پرور، محسن (۱۳۹۴). تحلیل ژئوپلیتیکی عوامل همگرایی و واگرایی در جهان اسلام، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، دوره ۱، شماره ۲، صص. ۶۹-۵۲.
- ۳) صادقی، علی، احمدی؛ سید عباس و حسین‌خانی، روح اله (۱۴۰۰). تنگناها و چالش‌های راهبردی و ژئوپلیتیکی رژیم صهیونیستی، فصلنامه جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۹، شماره ۶۹، صص. ۹۸-۸۳.
- ۴) عسکری کرمانی، محمد و معین‌آبادی بیدگلی، حسین (۱۴۰۰). بررسی مجموعه امنیتی خاورمیانه و شناخت ائتلاف‌ها و تهدیدها با تأکید بر نقش محور مقاومت در مناسبات آن، فصلنامه مطالعات بیداری اسلامی، دوره ۱۰، شماره ۲، ۱۴۸-۱۲۷.
- ۵) علی‌پور، هادی؛ احمدی، سید عباس و قربانی‌نژاد، ریباز (۱۳۹۸). تحلیل عوامل تاثیرگذار بر عدم همگرایی شیعیان در جنوب غرب آسیا، فصلنامه جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۷، شماره ۶۳، صص. ۱۳۲-۱۳۰.
- ۶) کامران دستجردی و حسن، التیامی نیا، رضا (۱۳۹۸). انعطاف‌پذیری استبداد و اقتدارگرایی پس از انقلاب‌های عربی، فصلنامه جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۱۷، شماره ۶۲، صص. ۷۹-۶۲.
- ۷) کریمی‌پور، یدالله (۱۳۹۷). جغرافیا نخست در خدمت صلح، تهران: انتشارات پیام.
- ۸) متقی، افشین و قره‌بیگی، مصیب (۱۳۹۳). واکاوی گفتمان ژئوپلیتیکی انقلاب اسلامی ایران از نظرگاه نظریه‌ساز انگاری، پژوهشنامه متین انقلاب اسلامی، دوره ۱۵، شماره ۶۴، صص. ۷۹-۵۸.
- ۹) متقی، افشین و قره‌بیگی، مصیب (۱۳۹۷). بررسی مناسبات امنیتی آمریکا و عربستان سعودی بر پایه‌ی نظریه‌ی نورفانتارگرایی، فصلنامه آفاق امنیت، دوره ۱۱، شماره ۳۹، صص. ۲۱۰-۱۹۱.
- ۱۰) ملکیان، مسعود؛ حیدری، غلامحسین و حمزه، فرهاد (۱۴۰۱). کرونوپولیتیک از تئوری تا واقعیت، فصلنامه جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، دوره ۲۰، شماره ۷۲، صص. ۱۶۹-۱۵۵.
- ۱۱) واثق، محمود؛ صفوی، سیدیحیی و حسینی، سیدسلیمان (۱۳۹۵). رهیافت هم‌تکمیلی، مبانی و کارکردهای آن با تأکید بر منطقه جنوب‌شرق ایران، فصلنامه ژئوپلیتیک، دوره ۱۲، شماره ۱، صص. ۴۰-۲۸.
- 12) Adamson, F.B. & Tsourapas, G. (2019). The Migration State in the Global South: Nationalizing, Developmental, and Neoliberal Models of Migration Management. *International Migration Review*. Vol.54, No.3, pp. 853-882.
- 13) Alipour, H., Ahmadi, S.A. & Ghorbanejad, R. (2018). Analysis of the influencing factors on the non-convergence of Shiites in South-West Asia, *The Quarterly of Geography (Scientific Quarterly of the Iranian Geographical Society)*, Vol. 17, No. 63, pp. 142-130. [Persian].
- 14) Ashlaghi, A. & Pakdaman, M. (2012), *Islamic Republic of Iran and Eco, Central Asia and Caucasus Quarterly*, Vol. 84, No. 3, pp. 1-25. [Persian].
- 15) Askari Kermani, M. & Moin-Abadi Bidgoli, H. (2022). Investigating the security complex of the Middle East and recognizing alliances and threats with an emphasis on the role of the axis of resistance in its relations, *Islamic Awakening Studies Quarterly*, Vol.10, No. 2, pp.127-148. [Persian].
- 16) Bishku, M.B. (2015). Is the South Caucasus Region a Part of the Middle East?. *Journal of Third World Studies*. Vol.32, No.1, pp. 83-102.
- 17) Clive J. & Gozansky, Y. (2020). *Fraternal Enemies: Israel and the Gulf Monarchies*. Oxford University Press.
- 18) Cox, R. (2017). Expanding the History of the Just War: The Ethics of War in Ancient Egypt". *International Studies Quarterly*. Vol. 61, No. 2, pp. 371-379.
- 19) Dyer, P. (2017). The State of Middle Eastern Youth. *The Muslim World*. 107(1): 3-12.
- 20) Ghervas, S. (2017). Balance of Power vs Perpetual Peace: Paradigms of European Order from Utrecht to Vienna, *The International History Review*, Vol.39, No.3, pp. 404-425.
- 21) Haas, H. Castles, S. & Miller, M.J. (2020). The age of migration: international population movements in the modern world, *Journal of Political Sociology*. Vol 12, No.4, pp. 96-123.

- 22) Hafez-Nia, M.R., Ghorbani-Najad, R. & Janparvar, M. (2014). Geopolitical Analysis of Convergence and Divergence Factors in the Islamic World, *Quarterly Journal of Political Studies of the Islamic World*, Vol. 1, No. 2, pp. 52-69. [Persian].
- 23) Kamran Dastjardi, H. & Eltiyaminia, R. (2018). The flexibility of tyranny and authoritarianism after the Arab revolutions, *Quarterly of Geography (Scientific Quarterly of the Iranian Geographical Society)*, Vol. 17, No. 62, pp. 62-79. [Persian].
- 24) Karimipour, Y. (2017). *Geography First in the Service of Peace*, Tehran: Payam Publications. [Persian].
- 25) Khaled, A.K. (2018). ALBA: A decolonial delinking performance towards (western) modernity: An alternative to development project, *Cogent Social Sciences*, Vol. 4, No.1, pp. 21-35.
- 26) Knorre, B. & Zygmunt, A. (2019). Militant Piety in 21st-Century Orthodox Christianity: Return to Classical Traditions or Formation of a New Theology of War? *Religions*. Vol. 11, No.4, pp. 2-13.
- 27) Korotayev, A. & Zinkina, J. (2014). On the structure of the present-day convergence, *Campus-Wide Information Systems*. Vol .31, No, 2, pp. 139-152.
- 28) Lapidus, I.M. (2017). Islamic Revival and Modernity: The Contemporary Movements and the Historical Paradigms. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. Vol. 40, 4, pp. 444-460.
- 29) Malekian, M., Heydari, G. & Hamzeh, F. (2022). Chrono-politics from Theory to Reality, *Quarterly of Geography (Scientific Quarterly of the Iranian Geographical Society)*, Vol. 20, No. 72, pp. 169-155. [Persian].
- 30) Motaghi, A. & GharehBeyghi, M. (2013). Analyzing the geopolitical discourse of the Islamic Revolution of Iran from the perspective of constructivist theory, *Matin Research Journal of the Islamic Revolution*, Vol. 15, No. 64, pp. 58-79. [Persian].
- 31) Motaghi, A. & GharehBeyghi, M. (2017). The investigation of the security relations between the United States and Saudi Arabia based on the theory of lightness, *Afaq Security Quarterly*, Vol. 11, No. 39, pp. 191-210. [Persian].
- 32) Nasr, S.V.R (2019). Reviewed work: *The Islamic Movement of Iraqi Shias*, Joyce N. Wiley. *International Journal of Middle East Studies*. Vol. 25, No.4, pp. 702-719.
- 33) Pfiffner, J.P. (2020). US Blunders in Iraq: De-Baathification and Disbanding the Army, Intelligence and National Security. Vol. 25, 1, pp.76-85.
- 34) Sadeghi, A., Ahmadi, S.A., and Hosseinkhani, R. (2022). The strategic and geopolitical bottlenecks and challenges of the Zionist regime, the *Quarterly of Geography (Scientific Quarterly of the Iranian Geographical Society)*, Vol. 19, No. 69, pp. 83-98. [Persian].
- 35) Tagliapietra, S. (2019). The impact of the global energy transition on MENA oil and gas producers. *Energy Strategy Reviews*. Vol .26, No.1, pp.40-52.
- 36) Totten, M.J. (2019). The New Arab-Israeli Alliance, *World Affairs*. Vol.179, No.2, pp.28-36.
- 37) Vasheq, M., Safavi, S.R. & Hosseini, S. (2015). Complementary Approach, Its Basics and Functions with Emphasis on the South-Eastern Region of Iran, *Geopolitics Quarterly*, Vol. 12, No.1, pp. 28-40. [Persian].
- 38) Yagnar, Y. (2016). A Myth of Peace: The Vision of the New Middle East' and Its Transformations in the Israeli Political and Public Spheres. *Journal of Peace Research*. Vol. 43, No.3, pp.297-312.